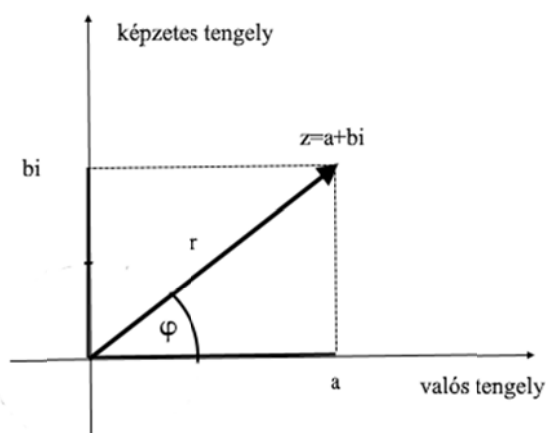

4.2. Komplex számok ábrázolása, trigonometrikus alak

A valós számokat számegyenesen ábrázoljuk. Egy egyenes a komplex számok ábrázolására nem elegendő, mivel ezek a számok valós és képzetes részből állnak. Éppen ezért ki kell lépünk az egyenesből a síkba. Ezt a síkot komplex számsíknak nevezzük. Vegyünk fel egy derékszögű koordinátarendszert és a vízszintes tengelyen a komplex szám valós, a függőleges tengelyen pedig képzetes részét jelöljük. A valós tengelyen az egység az **1** valós szám, míg a képzetes tengelyen az i komplex szám az egység.

Ekkor a $z = a + bi$ alakú komplex számot szokás az (a, b) pontba mutató helyvektorral szemléltetni. Ekkor a komplex számok és a koordináta rendszer pontjai között kölcsönösen egyértelmű megfeleltetést létesítünk.

A $z = a + bi$ alakban megadott komplex számot a valós és képzetes része egyértelműen meghatározza. A komplex számot ábrázoló vektort azonban nem kell feltétlenül ezzel a két adattal megadni. Ugyanezt a vektort megadhatjuk úgy is, ha megadjuk a vektor hosszát és a vektor valós tengely pozitív felével bezárt hajlásszögét. Ezt a két új adatot polárkoordinátáknak hívják. A vektor hosszát a komplex szám abszolút értékének is nevezzük, jele: r , amely Pitagorasz tétel segítségével:

$$r = \sqrt{a^2 + b^2}.$$

A komplex szám hajlásszöge az a szög, amellyel a valós tengely pozitív felét az óramutató járásával ellenkező irányba el kell forgatni úgy, hogy az a komplex számot szemléltető vektor irányával essen egybe. Ennek megfelelően $0^\circ \leq \varphi < 360^\circ$.

A φ hajlásszög meghatározásánál minden esetben fontos a vektor felrajzolása, mivel a koordináta sík különböző negyedeiben más-más módon történik. Első lépésben egy β segédszöget számolunk a

$$\operatorname{tg} \beta = \left| \frac{b}{a} \right| \quad \text{ha} \quad a \neq 0$$

segítségével, majd a tényleges hajlásszög meghatározása következik a következő módon:

I. síknegyedben $\varphi = \beta$,

II. síknegyedben: $\varphi = 180^\circ - \beta$,

III. síknegyedben: $\varphi = 180^\circ + \beta$,

IV. síknegyedben $\varphi = 360^\circ - \beta$.

A most bevezetett polárkoordináták segítségével lehetőségünk van a komplex számokat más alakban is felírni.

Definíció: A $z = a + bi$ nullától különböző algebrai alakban felírt komplex szám trigonometrikus alakja:

$$z = r(\cos \varphi + i \sin \varphi),$$

ahol r a vektor hossza, φ pedig a hajlásszöge.

Átváltás algebrai alakból trigonometrikus alakba

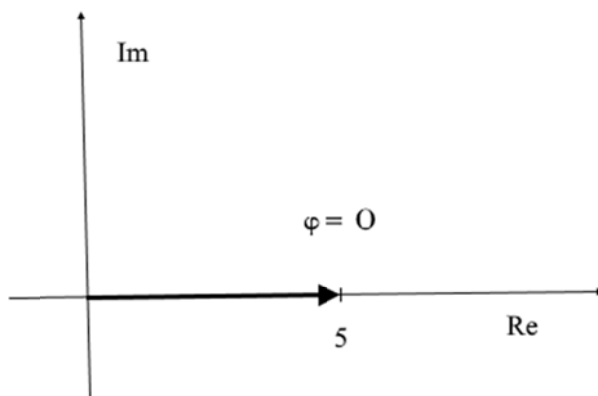
A trigonometrikus alakban megadott komplex szám algebrai alakjának meghatározása a szögfüggvények értékének behelyettesítésével és egyszerűbb alakra hozással történik.

1. feladat: Írja fel a következő komplex számokat trigonometrikus alakban:

- a) $z = 5$
- b) $z = -3i$
- c) $z = 2 + 4i$
- d) $z = -4 + 2i$
- e) $z = -3 - 5i$
- f) $z = 5 - 4i$

Megoldás

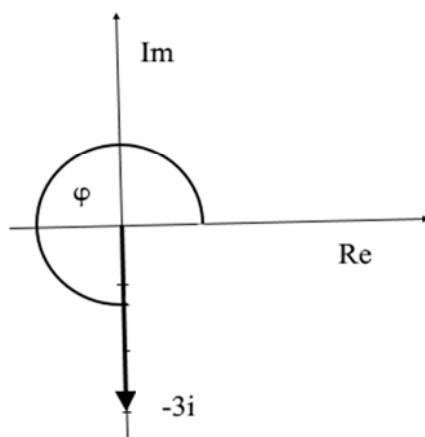
a) Először ábrázoljuk a komplex számot.

A vektor speciális elhelyezkedése miatt az ábráról leolvasható, hogy a vektor hossza 5, hajlásszöge 0° . Így semmiféle mellékszámolásra itt nincs szükség.

$$z = 5 = 5(\cos 0^\circ + i \sin 0^\circ).$$

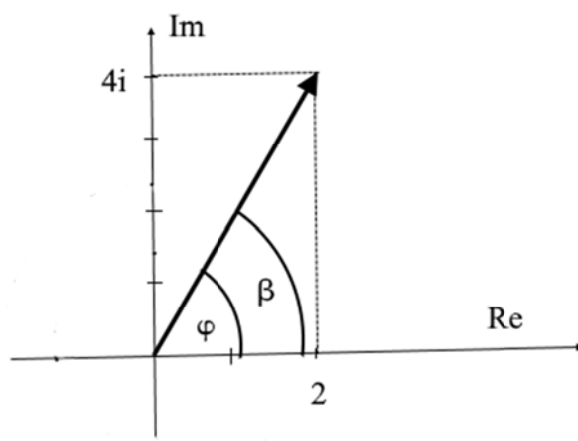
b) Most is az ábrával kell kezdeni.

Az ábráról leolvasható, hogy a vektor hossza 3, hajlásszöge pedig 270° .

$$z = -3i = 3(\cos 270^\circ + i \sin 270^\circ).$$

c) A valós és képzetes rész is pozitív, ezért egy első negyedbe eső komplex számot fogunk átírni trigonometrikus alakba.

Számítsuk ki a vektor hosszát:

$$r = \sqrt{2^2 + 4^2} = \sqrt{20}$$

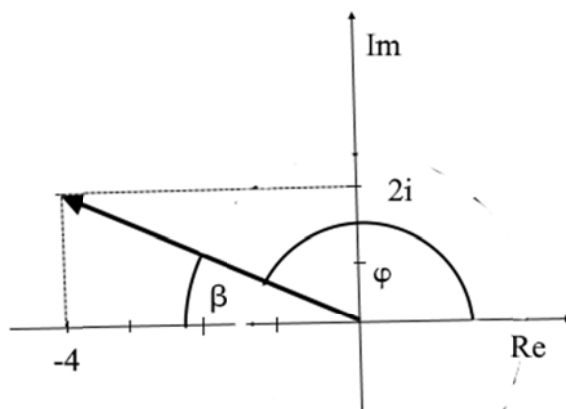
Másrészt:

$$\operatorname{tg} \beta = \frac{4}{2} \rightarrow \varphi = \beta = 63,43^\circ$$

Így a keresett trigonometrikus alak:

$$z = 2 + 4i = \sqrt{20}(\cos 63,43^\circ + i \sin 63,43^\circ).$$

d) A valós negatív, a képzetes rész pozitív, ezért egy második negyedbe eső komplex számot fogunk átírni trigonometrikus alakba.

A szükséges számolások:

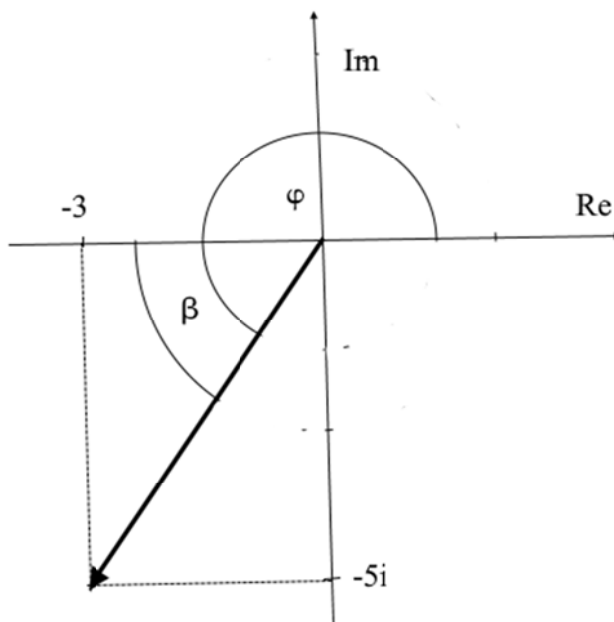
$$r = \sqrt{(-4)^2 + 2^2} = \sqrt{20}$$

$$\operatorname{tg} \beta = \frac{2}{4} \rightarrow \varphi = 180^\circ - \beta = 180^\circ - 26,57^\circ = 153,43^\circ$$

A keresett trigonometrikus alak:

$$z = -4 + 2i = \sqrt{20} (\cos 153,43^\circ + i \sin 153,43^\circ).$$

- e) A valós és képzetes rész is negatív, ezért egy harmadik negyedbe eső komplex számot fogunk átírni trigonometrikus alakba.

A szükséges számolások:

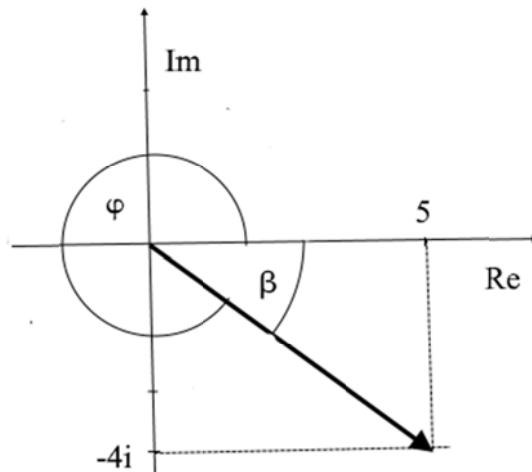
$$r = \sqrt{(-3)^2 + (-5)^2} = \sqrt{34}$$

$$\operatorname{tg} \beta = \frac{5}{3} \rightarrow \varphi = 180^\circ + \beta = 180^\circ + 59,04^\circ = 239,04^\circ$$

A keresett trigonometrikus alak:

$$z = -3 - 5i = \sqrt{34} (\cos 139,04^\circ + i \sin 139,04^\circ).$$

- f) A valós pozitív, a képzetes rész negatív, ezért egy negyedik negyedbe eső komplex számot fogunk átírni trigonometrikus alakba.

A szükséges számolások:

$$r = \sqrt{5^2 + (-4)^2} = \sqrt{41}$$

$$\operatorname{tg} \beta = \frac{4}{5} \rightarrow \varphi = 360^\circ - \beta = 360^\circ - 38,66^\circ = 321,34^\circ$$

A keresett trigonometrikus alak:

$$z = 5 - 4i = \sqrt{41} (\cos 321,34^\circ + i \sin 321,34^\circ).$$

2. feladat: Írja fel a következő komplex számokat algebrai alakban:

- a) $z = 3(\cos 60^\circ + i \sin 60^\circ)$
- b) $z = \sqrt{2}(\cos 315^\circ + i \sin 315^\circ)$
- c) $z = \frac{\sqrt{3}}{2}(\cos 210^\circ + i \sin 210^\circ)$
- d) $z = 5(\cos 222^\circ + i \sin 222^\circ).$

Megoldás

$$\text{a) } z = 3(\cos 60^\circ + i \sin 60^\circ) = 3\left(\frac{1}{2} + i \frac{\sqrt{3}}{2}\right) = \frac{3}{2} + \frac{3\sqrt{3}}{2}i$$

$$\text{b) } z = \sqrt{2}(\cos 315^\circ + i \sin 315^\circ) = \sqrt{2}\left(\frac{\sqrt{2}}{2} + i\left(\frac{-\sqrt{2}}{2}\right)\right) = 1 - \frac{\sqrt{2}}{2}i$$

$$\text{c) } z = \frac{\sqrt{3}}{2} (\cos 210^\circ + i \sin 210^\circ) = \frac{\sqrt{3}}{2} \left(\frac{-\sqrt{3}}{2} + i \left(\frac{-1}{2} \right) \right) = -\frac{3}{4} - \frac{\sqrt{3}}{4} i$$

$$\text{d) } z = 5 (\cos 123^\circ + i \sin 123^\circ) = 5 (-0,5446 + i \cdot 0,8387) = 2,723 + 4,1935i .$$

3. feladat: Legyen $z = \frac{6}{\sqrt{2}} (\cos 315^\circ + i \sin 315^\circ)$. Határozza meg $\text{Im}(z)$ és $\text{Re}(z)$ értékeket!

Megoldás

A trigonometrikus alakból át kell térni az algebrai alakra, hogy válaszolni tudjunk.

$$z = \frac{6}{\sqrt{2}} (\cos 315^\circ + i \sin 315^\circ) = \frac{6}{\sqrt{2}} \left(\frac{\sqrt{2}}{2} - \frac{\sqrt{2}}{2} i \right) = 3 - 3i \rightarrow \text{Re}(z) = 3, \text{ Im}(z) = -3 .$$